

Julian Jaroszewski¹, Zbigniew Wójcik²

¹ PAŃSTWOWA WYŻSZA SZKOŁA ZAWODOWA W KONINIE

² UNIwersytet WARMIŃSKO-MAZURSKI W OLSZTYNIE

ZMIANY W ZARZĄDZANIU KULTURĄ FIZYCZNĄ W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM W LATACH 1945–1990

W latach 1946–1990 siedmiokrotnie dokonano zmian w zarządzaniu sprawami kultury fizycznej w Polsce. Brak wystarczających środków finansowych powodował, że działania te miały charakter głównie propagandowy, a czasami przynosiły skutek odwrotny od zamierzonego. Odtwarzanie zmian organizacji i zarządzania kulturą fizyczną w Polsce po II wojnie światowej jest procesem trwającym. Mimo powstawania wielu opracowań ogólnych nadal niewystarczający jest stan badań w regionalnym zakresie. Informacje zawarte w zdeponowanych aktach w archiwach centralnych i regionalnych, uzupełnione prasą lokalną, stanowiły podstawę do przedstawienia wycinka z dziejów kultury fizycznej w regionie łódzkim. Dzięki nim możliwe było odtworzenie organizacji i sposobu zarządzania sportem, wychowaniem fizycznym i turystyką na terenie województwa łódzkiego w latach 1945–1990.

Słowa kluczowe: zarządzanie, reorganizacja, kultura fizyczna, województwo łódzkie

Celem pracy jest przedstawienie przeobrażeń w organizacji i zarządzaniu kulturą fizyczną w województwie łódzkim. Jej ramy chronologiczne obejmują lata 1945–1990. Cezura początkowa – 1945 r. – wiąże się z zakończeniem II wojny światowej; cezura końcowa – 1990 r. – z utratą dotychczasowych kompetencji przez lokalne komitety kultury fizycznej i przejściem zarządzania sprawami kultury fizycznej przez samorządy terytorialne¹.

Zmiany w zarządzaniu kulturą fizyczną w Polsce były wielokrotnie omawiane². Cen-

nym ich uzupełnieniem są badania w zakresie regionalnym³. Brak opracowań na temat zmian w zarządzaniu kulturą fizyczną w województwie łódzkim w latach 1945–1990 uzasadnia potrzebę zaprezentowania zagadnienia. Największe znaczenie poznawcze dotyczące regionu łódzkiego mają prace autorstwa Jaroszewskiego⁴ oraz Jaroszewskiego i Łuczaka⁵.

---

tem w Polsce w latach osiemdziesiątych XX wieku, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna”, z. 10, 2011, s. 109–126; A. Pasko, *Sport wyczynowy w polityce państwa 1944–1989*, Avalon, Kraków 2012.

³ T. Jurek, B. Woltmann, *Kultura fizyczna w województwie zielonogórskim 1950–1989*, Zielona Góra 1990; R. Golanko, *Kultura fizyczna w województwie białkopodlaskim w latach 1975–1995*, praca doktorska, AWF, Poznań 1998; K. Warchoł, *Kultura fizyczna w województwie przemyskim w latach 1975–1998*, praca doktorska, AWF, Warszawa 2000; J. Jaroszewski, *Kultura fizyczna na Ziemi Kaliskiej w latach 1945–1998*, Konin 2012; D. Bakota, *Sport w województwie częstochowskim w latach 1975–1998*, Częstochowa 2013.

⁴ J. Jaroszewski, *Kierowanie sportem w Łodzi w latach 1945–1948 w świetle relacji „Dziennika Łódzkiego”*, [w:] J. Kwieciński, M. Tomczak (red.), *Wybrane zagadnienia kultury fizycznej – aktualny stan badań*, PWSZ, Konin 2012, s. 185–211.

⁵ J. Jaroszewski, M. Łuczak, *Działalność Woje-*

---

¹ Ustawa z dnia 17 maja 1990 r. o podziale zadań i kompetencji określonych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw, Dz.U., 1990, Nr 34, poz. 198.

² L. Szymański, *Ze studiów nad modelem kultury fizycznej w Polsce Ludowej 1944–1980*, „Studia i Monografie AWF we Wrocławiu”, nr 49, 1996; L. Szymański, *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej 1944–1989*, „Studia i Monografie AWF we Wrocławiu”, nr 72, 2004; A. Nowakowski, *Zarządzanie kulturą fizyczną w Polsce w latach 1944–2005*, Rzeszów 2005; E. Małolepszy, *Z dziejów organizacji i zarządzania kulturą fizyczną w Polsce w latach 1918–1998*, „Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie. Kultura Fizyczna”, z. 4, 2001, s. 87–100; A. Pasko, *Zmiany w zarządzaniu spor-*

Artykuł jest próbą odpowiedzi na pytania:

1. Jakim przeobrażeniom ulegały struktury zarządzające kulturą fizyczną w województwie łódzkim w latach 1945–1990?

2. Jakie uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne wpływały na ostateczny kształt struktur zarządzających łódzką kulturą fizyczną?

Niniejsza praca ma charakter źródłowy. Wykorzystano w niej następujące metody badawcze: analizy źródeł historycznych, syntezy oraz metodę porównawczą. Materiały te pochodzą ze zbiorów Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Państwowego w Łodzi, Archiwum Zakładowego Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi, Archiwum Spółdzielczego Klubu Sportowego „Start” w Łodzi oraz Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi. Cennym źródłem wykorzystanym w publikacji okazała się prasa oraz literatura.

Wyzwolenie ziem polskich spod okupacji hitlerowskiej przez wojska radzieckie zmieniło klimat polityczny w Polsce. Z pomocą aparatu bezpieczeństwa dążono do usankcjonowania władzy zgodnej z ideami peperców⁶. Zasadniczy, choć nierównomierny wpływ na kształtowanie się życia politycznego i społecznego miały Polska Patria Robotnicza (PPR) oraz Polska Patria Socjalistyczna (PPS). Ich uwaga skoncentrowana była na odbudowie zniszczeń wojennych, nacjonalizacji przemysłu, reformie rolnej, realizacji planu 3-letniego oraz utrwaleniu zdobytej władzy.

Zainteresowanie sprawami wychowania fizycznego i sportu w obliczu zawiłości politycznych i gospodarczych nie były klasyfikowane jako pierwszoplanowe. Jednakże przesuwający się na zachód front wyzwalał oddolny ruch społeczny pragnący przywrócić żywe przedwojenne tradycje, m.in. działalność sportową. Pozostawienie go samo-

---

wódzkiej Federacji Sportu w Łodzi w latach 1973–1990, [w:] J. Kosiewicz, E. Małolepszy, T. Droddek-Małolepsza (red.), *Z dziejów wychowania fizycznego, sportu i turystyki w Polsce i w Europie*, Gorzów Wlkp. 2016; *Id.*, *The Management of Physical Culture in Łódź in 1945–1949*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna”, z. 15, nr 3, 2016.

⁶ A. Friszke, *Polska. Losy państwa i narodu 1939–1989*, Warszawa 2003, s. 97.

dzielnemu i spontanicznemu kształtowaniu się nie było zgodne z planami komunistów. Brak czasu oraz możliwość wykorzystania kadry wojskowej zmusiły władze do nawiązania w latach 1946–1948 do modelu zarządzania wychowaniem fizycznym i sportem z okresu II Rzeczypospolitej. W styczniu 1946 r. wprowadzono dekret Rządu Jedności Narodowej „O powszechnym obowiązku wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego”. Przy Ministerstwie Obrony Narodowej reaktywowano Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (PUWFiPW) oraz Państwową Radę Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (PRWFiPW)⁷.

Reaktywowany poprzez Wojewódzkie Urzędy Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego PUWFiPW nawiązywał do przedwojennych wzorców i tradycji, lecz jego prawdziwym celem była kontrola nad odradzającymi się związkami i klubami sportowymi.

Powołanie struktur kierujących sprawami sportu i wychowania fizycznego w województwie łódzkim poprzedziło spontaniczne wznowienie działalności przez kluby sportowe. 15 lutego 1945 r. zajęcia reaktywowało Pabianickie Towarzystwo Cyklistów⁸, miesiąc później Robotniczy Rudzki Klub Sportowy⁹ oraz Robotnicze Towarzystwo Sportowe „Widzew” Łódź¹⁰. Do końca 1945 r. działalność podjęło 7 okręgowych związków¹¹.

Doceniając potencjał społeczny ruchu sportowego, zarówno PPS, jak i PPR wraz organizacjami młodzieżowymi (OMTUR,

---

⁷ L. Szymański, *Ze studiów nad modelem kultury fizycznej...*, s. 14.

⁸ *75 lat Pabianickiego Towarzystwa Cyklistów 1906–1981*, Pabianice 1981, s. 15.

⁹ Archiwum Państwowe w Łodzi (APŁ), Urząd Wojewódzki Łódzki (UWŁ) 1945–50, sygn. 279, Sprawy stowarzyszeń, k. 12–13, Wykaz stowarzyszeń istniejących na terenie m. Rudy Pabianickiej.

¹⁰ *75 lat RTS Widzew (1910–1985)*, Łódź 1985, s. 17.

¹¹ J. Jaroszewski *Kierowanie sportem...*, s. 185–211. Były to związki: bokserski, hokeja na lodzie, lekkiej atletyki, pływania, piłki nożnej, piłki ręcznej oraz szermierczy.

ZWM, ZMW „Wici”, ZWMD) dążyły do przejęcia władzy nad ruchem sportowym. Powoływano instytucje zarządzające łódzkim ruchem sportowym oraz wyznaczano kierunki dalszego rozwoju¹².

Wojewódzki Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (WUWFiPW) w Łodzi utworzono 2 maja 1946 r. Obowiązki dyrektora powierzono Andrzejowi Nonasowi¹³. Powołana w listopadzie 1946 r. Wojewódzka Rada Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (WRWFiPW)¹⁴ na skutek negatywnej oceny jej działalności została podzielona na dwie odrębne: dla województwa i miasta Łodzi¹⁵.

¹² APŁ, Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Łodzi 1945–1950 (MRNZMŁ 1945–1950), sygn. 194, Sprawy dotyczące Wydziału Zdrowia 1945/6/7, k. brak, Protokół z dnia 13 kwietnia 1945 r.; Wnioski z konferencji sportowej odbytej 13 kwietnia r.b.; sygn. 60, Wydział Zdrowia, Oddział Ogólny, Oddział Wychowania Fizycznego, k. 52, Pismo do Wydziału Prezydialnego z dnia 18 grudnia 1945 roku; k. 54, Wyciąg z 36 posiedzenia Kolegium Zarządu Miejskiego w Łodzi; A. Bogusz, *Sport łódzki po II wojnie światowej i jego rola w odbudowie sportu polskiego w latach 1945–1948*, [w:] L. Szymański, Z. Schwarzer (red.), *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. II, AWF, Wrocław 1996, s. 307–317; „Dziennik Łódzki” 30.12.1945, nr 176, s. 5, *Znajdź czas dla sportu*; „Dziennik Łódzki” 7.12.1945, nr 155, s. 6, *Historyczny dzień w sporcie łódzkim*.

¹³ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN), PUWFiPW, sygn. 33, Organizacja i działalność Wojewódzkiego Urzędu WF i PW w Łodzi, sprawozdania, wykazy junaków w hufcach, korespondencja (1946–1948), k. brak, Sprawozdanie za m-c styczeń 1948 r.; sygn. 14, Działalność Państwowego Urzędu WF i PW. Sprawozdania, korespondencja. (1946–1947) r., k. 78, Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Wych. Fiz. i Przysp. Wojskowego za miesiąc maj 1946 r.; „Dziennik Łódzki” 10.05.1946, nr 128, s. 4, A. Nonas *dyrektorem Woj. Urzędu WF i PW w Łodzi*; „Głos Robotniczy” 12.05.1946, nr 130, s. 6, *Musimy odzyskać zdrowie i tężyznę*.

¹⁴ AAN, PUWFiPW, sygn. 23, Działalność wojewódzkich urzędów wf i pw, komunikaty, instrukcje, sprawozdania, wykazy imienne uczestników kursów, korespondencja (1946), k. 72, Miejsczne sprawozdania za m-c listopad 1946 r.

¹⁵ „Expres Ilustrowany” 25.09.1947, nr 179, s. 5, *Rozdział prac Wojewódzkiej Rady WF. I P*; 20.09.1947, nr 258, s. 4, *Rada WF. IPW. w Łodzi, dziś*

Łódzki WUWFiPW koordynował działanie powiatowych oraz 3 miejskich (Łódź: Śródmieście, Północ, Południe) urzędów WF i PW¹⁶. Wypełniając powierzone zadania, kierował sprawami wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego, organizował wojewódzkie ośrodki szkolące kadrę instruktorską, kontrolował powiatowe urzędy WF i PW oraz subwencjonował ruch sportowy¹⁷.

W realizacji zadań największymi trudnościami były braki kadrowe, lokalowe oraz sprzętu szkoleniowego. Kłopoty kadrowe dotyczyły zarówno etatowych urzędników¹⁸, jak i instruktorów. Obsadzanie etatowych stanowisk „oficerami-fachowcami”¹⁹ nie rozwiązywało problemów²⁰. Organizowane doszkalańskie nie zaspokajały potrzeb²¹. Liczba

rozpoczyna swe urzędowanie; 25.09.1947, nr 263, s. 5, *Ob. Potapczuk przewodniczącym Wojewódzkiej Radzie WF. i PW. w Łodzi*; „Kurier Popularny” 19.09.1947, nr 255, s. 4, *Miejska Rada WF i PW*.

¹⁶ AAN, PUWFiPW, sygn. 41, Obsada stanowisk w wojewódzkich i powiatowych, rozkazy, zarządzenia, wykazy pracowników wojskowych i cywilnych, korespondencja (1946), k. 68, Pismo do Departamentu Personalnego Wojska Polskiego w miejscu; „Dziennik Łódzki” 2.05.1946, nr 120, s. 4, *Pełnomocnik P.U.W.F. w Łodzi*; 7.05.1946, nr 125, s. 4, *Wojewódzki Urząd W.F. i P.W. w Łodzi organizuje się*.

¹⁷ „Głos Robotniczy” 12.05.1946, nr 130, s. 6, *Musimy odzyskać zdrowie i tężyznę*.

¹⁸ „Dziennik Łódzki” 2.05.1946, nr 120, s. 4, *Pełnomocnik P.U.W.F. w Łodzi*.

¹⁹ AAN, PUWFiPW, sygn. 41, Obsada stanowisk w wojewódzkich i powiatowych, rozkazy, zarządzenia, wykazy pracowników wojskowych i cywilnych, korespondencja (1946), k. 68, Pismo do Departamentu Personalnego Wojska Polskiego w miejscu; k. 69, Pismo Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego z dn. 5 kwietnia 1946 r.

²⁰ *Ibid.*, sygn. 43, Obsada stanowisk w wojewódzkich i powiatowych urzędach WF i PW, sprawozdania, wykazy, zestawienia, korespondencja (10 VIII – 18 X 1946), k. 1, Sprawozdanie z obsady personalnej Woj. Urz. WF i PW Łódź oraz Powiatowych Urzędów WF i PW na dzień 1 sierpnia 1946 roku.

²¹ *Ibid.*, sygn. 33, Organizacja i działalność Wojewódzkiego Urzędu WF i PW w Łodzi, sprawozdania, wykazy junaków w hufcach, korespondencja (1946–1948), k. 27, Załącznik Nr 1, Miejsczne sprawozdanie za m-c marzec 1947 r.; k. brak, Sprawozdanie za m-c styczeń 1948 r.; J. Jaro-

przeszkolonych lokowała województwo łódzkie na 10 miejscu w Polsce (na 14 województw)²².

Nierozwiązywalnym problemem WUWFiPW było zabezpieczenie lokali dla powiatowych urzędów²³, boisk i sal gimnastycznych²⁴. Kłopoty lokalowe pogłębiało zagospodarowanie części obiektów sportowych przez wojsko oraz przemysł. Stan sprzętu szkoleniowego, sportowego i wojskowego był zły. Najgorzej sytuacja przedstawiała się w powiatach: brzezińskim, opoczyńskim, rawskim, skierniewickim i łódzkim²⁵.

Dążąc do objęcia swym zasięgiem całej młodzieży, WUWFiPW w Łodzi koordynował szkolenia junaków z przysposobienia wojskowego²⁶, od 1947 r. przysposobienia rolniczo-wojskowego²⁷.

---

szewski, M. Łuczak, *Kultura fizyczna w programach Łódzkiego Oddziału Związku Młodzieży Chrześcijańskiej w latach 1920–2002*. „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna”, z. 13, nr 2, 2014, s. 95–113; „Dziennik Łódzki” 6.09.1946, nr 245, s. 4. *Sala YMCA do dyspozycji*; 31.01.1947, nr 30, s. 5, *Kursy instruktorskie*; 1947, nr 41, s. 5, *Młodzież ma głos w lekkoatletyce*; 1947, nr 48, s. 5, *Kurs pływaków w Łodzi*; 6.03.1947, nr 64, s. 5, *Wojewódzki Urząd WF i PW w Łodzi propaguje tańce ludowe*; 24.04.1947, nr 111, s. 5, *Kurs przodowników boksu*.

²² AAN, Główny Komitet Kultury Fizycznej (GKKF), sygn. 26, Zasięg kultury fizycznej w szkolnictwie. Wykazy statystyczne 1946–1949 r., k. 53, Statystyka przeszkolonych przodowników W.F. przez Woj. Urz. K. F. za rok 1946–1947 – do 1.II.1948 r.

²³ AAN, PUWFiPW, sygn. 33, Organizacja i działalność Wojewódzkiego..., k. 36, Sprawozdanie za miesiąc maj 1947 r.

²⁴ *Ibid.*, sygn. 23, Działalność wojewódzkich urzędów..., k. 168, Sprawozdanie za m-c październik 1946; sygn. 33 Organizacja i działalność Wojewódzkiego..., k. 5, Załącznik Nr 1, Sprawozdanie za m-c styczeń 1947 roku.

²⁵ *Ibid.*, k. 304, Wykaz sprzętu wyszkoleniowego w Województwie Łódzkim; k. 33, Załącznik Nr. 1. Wykaz sprzętu wyszkoleniowego w Pow. Urzędach W.F. i P.W.

²⁶ *Ibid.*, sygn. 14, Działalność Państwowego Urzędu WF i PW. Sprawozdania i korespondencja. 1946–1947, k. 1, Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego za rok 1946.

²⁷ *Ibid.*, sygn. 33, Organizacja i działalność

Wykorzystując oficerów, WUWFiPW²⁸ poprzez tzw. działalność kulturalno-oświatową propagował w społeczeństwie „władzę ludową”²⁹ oraz zbierał informacje na temat nastrojów społecznych i stosunku do niej.

Działalność WUWFiPW trwała do 1948 r. Ustawą z 25 lutego 1948 r. w miejsce dotychczasowych struktur utworzono: Naczelną Radę do Spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej, Powszechną Organizację „Służba Polsce” oraz Główny Urząd Kultury Fizycznej (GUKF). Powstanie GUKF skutkowało oddzieleniem kwestii wychowania fizycznego od przysposobienia wojskowego. Powstały Urząd był centralnym, pozaresortowym organem administracji państwowej, podległym Naczelnej Radzie do Spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej³⁰.

Powołanemu 5 marca 1948 r. Wojewódzkiemu Urzędowi Kultury Fizycznej (WUKF) w Łodzi przewodniczył A. Nonas³¹. Utworzenie WUKF nie rozwiązało dotychczasowych

---

Wojewódzkiego..., k. 27, Załącznik Nr 1, Miesięczne sprawozdanie za m-c marzec 1947 r.

²⁸ *Ibid.*, k. 39, Sprawozdanie za miesiąc czerwiec 1947 r.; k. 57, Sprawozdanie za miesiąc październik 1947 r.; k. 68, Sprawozdanie za miesiąc listopad 1947 r.; k. 2, Sprawozdanie za m-c grudzień 1947 r.

²⁹ *Ibid.*, sygn. 23 Działalność wojewódzkich urzędów..., k. 299, Miesięczne sprawozdania za m-c lipiec 1946 r.; k. 235, Miesięczne sprawozdania za m-c wrzesień 1946 r.; k. 168, Miesięczne sprawozdania za m-c październik 1946 r.; k. 72, Miesięczne sprawozdania za m-c listopad 1946 r.; k. 5 Załącznik Nr 1, Sprawozdanie za m-c styczeń 1947 roku; k. 20, Załącznik Nr 1, Miesięczne sprawozdanie za m-c luty 1947 r.; k. 27, Załącznik Nr 1, Miesięczne sprawozdanie za m-c marzec 1947 r.; k. 36, Sprawozdanie za miesiąc maj 1947 r.

³⁰ E. Małolepszy, *op. cit.*, s. 87–100; „Głos Robotniczy” 31.01.1948, nr 31, s. 6, *Służba Polsce*; „Express Ilustrowany” 11.02.1948, nr 41, s. 5, *Urząd Kultury Fizycznej*.

³¹ AAN, Główny Urząd Kultury Fizycznej (GUKF), sygn. 39, Działalność wojewódzkich UKF w okresie 1946–31. III. 1948, sprawozdania, k. 93, Sprawozdanie za pierwszy kwartał 1948 r.; „Dziennik Łódzki” 20.07.1948, nr 198, s. 4, *Mianowanie zastępcy dyr. GUKF i Dyrektorów Woj. Urzędów*; „Głos Robotniczy” 20.07.1948, nr 198, s. 8, *Nowi dyrektorzy Wojewódzkich Urzędów Kultury Fizycznej*.

problemów, a powstanie Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” wręcz utrudniło sytuację lokalową i szkoleniową³².

Nadzorując działające w obszarze kultury fizycznej organizacje, WUKF dbał o tzw. ideologiczną czystość. Organizacje sportowe uznane za wrogie: Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”³³ oraz Związek Młodzieży Chrześcijańskiej – Polska YMCA³⁴ poddał procesowi likwidacji.

W 1949 r. dotychczasowe struktury państwowe przeznaczone do kierowania kulturą fizyczną okazały się formami przejściowymi i zostały rozwiązane. Impulsem do zmian było przejście pełni władzy przez komunistów w Polsce. Po przekształceniu w 1948 r. PPR w Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą (PZPR) zaczęto wdrażać oparty na modelu wdrażanym w Związku Radzieckim program budowy socjalizmu³⁵ i wprowadzać radziecki model państwa. Zmiany w kulturze fizycznej zapowiadała Uchwała Biura Politycznego (BP) KC PZPR z 28 września 1949 r. w sprawie kultury fizycznej i sportu³⁶. Wzorowana na rozwiązaniach radzieckich, zry-

wała z rodzimymi tradycjami ruchu sportowego. Podnosiła rangę polityczną i społeczną kultury fizycznej oraz formułowała program rozwoju. Do 1956 r. była podstawą wszelkich zmian w wychowaniu fizycznym i sporcie³⁷.

Powołany 30 grudnia 1949 r. Główny Komitet Kultury Fizycznej (GKKF)³⁸ był organem administracji państwowej stworzonym wyłącznie do planowania, kierowania i kontrolowania całokształtu spraw związanych z tą problematyką.

Reorganizację w województwie łódzkim poprzedziła fala narad partyjnych, związkowych i sportowych³⁹. Z treścią Uchwały z dnia 28 września 1949 r. w Łodzi zapoznawał zainteresowanych Henryk Szemberg (z-ca dyr. GUKF)⁴⁰. 18 marca 1950 r. utworzono Wojewódzki Komitet Kultury Fizycznej (WKKF). Trzydziestoosobowemu Prezydium składającemu się z przedstawicieli związków zawodowych i młodzieżowych, szkolnictwa, służby zdrowia, wojska, urzędu bezpieczeństwa oraz zrzeszeń sportowych⁴¹ przewodniczył A. Nonas⁴². Inauguracyjnym obradom WKKF nadano uroczysty charakter, gośćmi byli: Piotr Szymanek (wojewoda),

³² AAN, GUKF, sygn. 39, Działalność wojewódzkich UKF w okresie 1946–31.III.1948, sprawozdania, k. 98, Sprawozdanie za I kwartał 1948 r.; k. 95, Sprawozdanie za okres od 1 marca do 30 września 1948 r.

³³ *Ibid.*, sygn. 18, Likwidacja T.G. „Sokół”, k. 388, Pismo do Nonasa Andrzeja likwidatora T-wa Gimnastycznego „Sokół”.

³⁴ Instytut Pamięci Narodowej w Łodzi, IPN Ld PF10/725, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Łodzi (1945) 1983–1990, Materiały dotyczące rozpracowania „YMCA” w latach 1948–1950, k. 6, Do Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Łodzi. Naczelnik Wydziału I; k. Doniesienie agenturalne. Źródło–Górniki, 29.10.1949; APŁ, Zarząd Łódzki Związku Młodzieży Polskiej, sygn. 83, Referaty (na zebrania, przemówienia okolicznościowe), k. 4, Stenogram; APŁ, Prezydium Rady Narodowej w Łodzi, sygn. 2363, Sprawy rozwiązania i likwidacji stowarzyszeń, rok 1952, APŁ, PRNŁ, sygn. 2363, Sprawy rozwiązania i likwidacji stowarzyszeń, rok 1952, k. 2, Protokół lustracji Stowarzyszenia „Ognisko” przy ul. Moniuszki 4/6.

³⁵ J. Wrona, *System polityczny w Polsce w latach 1944–1948*, „Pamięć i Sprawiedliwość”, nr 4/2 (8), 2005, s. 51–70.

³⁶ L. Szymański, *Ze studiów nad modelem kultury fizycznej...*, s. 33–37.

³⁷ *Id.*, *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej...*, s. 48.

³⁸ E. Małolepszy, *op. cit.*, s. 92.

³⁹ APŁ, Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Łodzi. 1936–1939, 1945–1957, sygn. 152, Protokoły z konferencji i zebrania Rady Kultury Fizycznej i Sportu ORZZ, inspektorów Okręgowych Zrzeszeń Sportowych oraz referatów sportowych P.R.Z.Z. 1949, k. 48, Protokół z narady sportowej aktywu związkowego O. R. Z. Z. w Łodzi w dniu 5.X.49 r.; „Dziennik Łódzki” 29.09.1949, nr 268, s. 2, *Sport i wychowanie fizyczne. Uchwały Biura Politycznego KC PZPR*; „Głos Robotniczy” 2.10.1949, nr 270, s. 8, *Uchwała Biura Politycznego KCPZPR*; 8.10.1949, nr 276, s. 8, *Sportowi działacze Łodzi wypowiadają się w sprawie historycznej uchwały Biura Politycznego K.C.P.Z.P.R.*

⁴⁰ „Przegląd Sportowy” 24.10.1949, nr 85, s. 4, *Aktywy sportowe Gdańska, Łodzi i Wrocławia rozpracowują uchwałę BP KC PZPR.*

⁴¹ AAN, GUKF, sygn. 14, Organizacja GKKF i wojewódzkich komitetów kultury fizycznej, k. 48, Statut Komitetów Kultury Fizycznej.

⁴² „Dziennik Łódzki” 19.03.1950, nr 78, s. 4, *Powołanie do życia WKKF w Łodzi.*

Józef Karbowski (przewodniczący Wojewódzkiej Rady Narodowej), Marian Minor (prezydent Łodzi), Edwarda Uzdański (sekretarz miejscowego Komitetu PZPR), Edward Andrzejak (przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej), płk Henryk Szemberg (sekretarz GKKF) oraz pracobowicy pracy: Handrysiak, Sznycer, Szlot, Lenart⁴³. Główny referat o zadaniach komitetów kultury fizycznej wygłosił płk H. Szemberg. A. Nonas zaliczył do zadań WKKF w 1950 r.: powołanie powiatowych struktur, wzmocnienie pracy kół LZS, opiekę nad wychowaniem fizycznym w szkołach oraz pomoc klubom. Reprezentująca środowisko sportowe Jadwiga Głazewska⁴⁴ zadeklarowała współodpowiedzialność za wprowadzane zmiany⁴⁵. Podsumowaniem obrad była depesza poparcia dla wdrażanych zmian, adresowana do premiera Józefa Cyrankiewicza oraz marszałka Polski Konstantego Rokossowskiego⁴⁶.

Realizując wytyczne plenum WKKF w Łodzi, powołano struktury terenowe⁴⁷. Proces ten nie przebiegał bezproblemowo. Nadal

odczuwalne były braki kadrowe oraz lokalowe. Pełną obsadę etatową (26 osób) WKKF uzyskał pod koniec 1950 r. Biura PKKF lokowano wspólnie z innymi wydziałami lub w miejscach nieprzystosowanych do zadań (Łask, Sieradz, Kutno i Skierniewice). Zdarzały się przypadki likwidacji etatów w PKKF (Brzeziny, Łowicz) oraz obniżenia grupy uposażeniowej pracownikom (Radomsko, Łowicz i Piotrków Tryb.)⁴⁸.

Pod koniec 1950 r. GKKF podjął działania ostatecznie upodabniające struktury sportowe do modelu funkcjonującego w Związku Radzieckim⁴⁹. Związki sportowe zastąpiono sekcjami przy komitetach kultury fizycznej⁵⁰. W województwie łódzkim w lutym 1951 r. w miejsce zlikwidowanych okręgowych związków powołano sekcje przy WKKF⁵¹. Równoległe osobowość prawną i tradycyjne nazwy traciły istniejące kluby sportowe.

⁴³ „Przegląd Sportowy” 20.03.1950, nr 23, s. 3, *Pierwsze posiedzenie Komitetów w Łodzi, Gdańsku i Kielcach*; „Express Ilustrowany” 19.03.1950, nr 78, s. 6, *Zbudujemy masowy ruch sportowy*.

⁴⁴ Jadwiga Głazewska, po mężu Walasek (1914–1979), brązowa medalistka mistrzostw Europy w koszykówce (1938), mistrzyni Polski w koszykówce, lekkiej atletyce, łyżwiarstwie i hazenie.

⁴⁵ „Express Ilustrowany” 23.03.1950, nr 82, s. 6, *Wykonamy plan*.

⁴⁶ „Express Ilustrowany” 19.03.1950, nr 78, s. 6, *Poprzez podniesienie poziomu prac organizacyjnych i szkoleniowych przyspieszymy wykonanie Planu 6-letniego*.

⁴⁷ APE, PWRN i UW w Łodzi, sygn. 362, Protokół Nr IX posiedzenia prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej z dnia 13 lutego 1951 r., k. 66, Sprawozdania z działalności W.K.K.F. w 1950 r. na terenie województwa łódzkiego oraz główne zadania i wytyczne w 1951 r.; „Głos Robotniczy” 10.05.1950, nr 128, s. 6, *Sprawa działalności Powiatowych komitetów Kultury Fizycznej*. Do maja 1950 r. utworzono 11 Powiatowych Komitetów Kultury Fizycznej (PKKF) i Miejski Komitet Kultury Fizycznej (MKKF) w Tomaszowie Mazowieckim. W trakcie realizacji pozostawały komitety w powiatach: sieradzkim, radomszczańskim i łęczyckim.

⁴⁸ APE, PWRN i UW w Łodzi, sygn. 391, Protokół Nr XXXVIII posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej z dnia 4 września, k. 61, *Walka o upowszechnienie kultury fizycznej na terenie województwa łódzkiego*; sygn. 362, Protokół Nr IX posiedzenia prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej z dnia 13 lutego 1951 r., k. 57, *Sprawozdania z działalności W.K.K.F. w 1950 r. na terenie województwa łódzkiego oraz główne zadania i wytyczne w 1951 r.*; sygn. 480, Protokół Nr XVIII z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi odbytego w dniu 19.III.1953 r. w godzinach 11–13.30 pod przewodnictwem Juliana Hordeckiego Przewodniczącego Prezydium WRN, k. 12, *Analiza działalności Wojewódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej za rok 1952 oraz główne zadania planowe na rok 1953 r.*

⁴⁹ Z. Wójcik, *Turystyka, rekreacja i sport w Lidzbarku Warmińskim w czasach Polski Ludowej*, Lidzbark Warmiński 2014, s. 35.

⁵⁰ A. Nowakowski, *op. cit.*, s. 59.

⁵¹ „Express Ilustrowany” 3.02.1951, nr 34, s. 6, *Związkowy aktyw sportowy*; 26.02.1951, nr 57, s. 4, *ŁOZPN zlikwidowany*; 2.03.1951, nr 61, s. 4, *Kolarze łódzcy otrzymają nagrody na walnym zebraniu*; 28.03.1951, nr 85, s. 6, *Sekcja pływacka powstaje przy WKKF*; 30.04.1951, nr 118, s. 4, *Sekcja atletyki powstała w Łodzi przy WKKF*; 10.05.1951, nr 128, s. 4, *ŁOZB zlikwidowany przy WKKF powstała sekcja*; „Głos Robotniczy” 18.02.1951, nr 49, s. 4, *Przy W.K.K.F. powstała sekcja lekkoatletyczna*.

Wyznaczony ostateczny terminu likwidacji związków sportowych (3 czerwca 1951 r.) nie został dotrzymany⁵². W połowie 1951 r. szermierka, boks, łyżwiarstwo, hokej, strzelectwo funkcjonowały w dotychczasowych strukturach.

Dodatkowe zamieszanie wywołało utworzenie 1 marca 1951 r. Łódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej (ŁKKF). Od 1951 r. na terenie województwa łódzkiego działały: WKKF (przewodniczący Józef Okoński) oraz ŁKKF (przewodniczący A. Nonas) obejmujący swoim zasięgiem tylko m. Łódź⁵³.

Do realizacji zawartych we wrześniowej uchwale celów potrzebni byli zaufani ludzie. Strażników dbających o właściwe ideologiczne oblicze sportu władze partyjne upatrywały w aktywistach Związku Młodzieży Polskiej (ZMP). Lansowani na działaczy łódzkiej kultury fizycznej członkowie ZMP sporadycznie spełniali te oczekiwania⁵⁴.

Ocena jakości kadr była procesem ciągłym. Podejmowane działania, jak też powołanie Sportowego Kolektynu Partyjnego czy opracowanie programu szkolenia ideowo-politycznego nie rozwiązało problemu jakości kadr⁵⁵. W 1953 r. Komisja Wydziału Propagandy KC PZPR we wnioskach pokontrolnych nakazywała wyeliminowanie „obcego i zdemoralizowanego elementu” oraz wprowadzenie do ruchu sportowego kadry

partyjnej i ZMP-owskiej⁵⁶. Przyczyn kłopotów kadrowych doszukiwano się w małym udziale pracowników wywodzących się z aktywu partyjnego⁵⁷.

Komitety kultury fizycznej (WKKF, ŁKKF) ukierunkowały działalność na upowszechnianie wychowania fizycznego i sportu. Powstałe organizacje, np. Zrzeszenie Sportowe „Start”⁵⁸, Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe⁵⁹, przyczyniły się do upowszechniania kultury fizycznej. Wyznacznikami poziomu sportowego stały się: liczba zorganizowanych kół sportowych oraz członków, udział w imprezach masowych (np. Biegi Narodowe, Marsze Szlakiem Zwycięstw i Zetemesowskie Rajdy Kolarskie) oraz posiadanie odznaki Sprawy do Pracy i Obrony (SPO)⁶⁰.

W styczniu 1956 r. dekretem Prezesa Rady Ministrów⁶¹ poszerzono zadania GKKF: zwiększono uprawnienia w sprawie zakresu działania, składu i trybu powoływania komitetów kultury fizycznej przy prezydiach rad narodowych⁶². Na przełomie sierpnia i września 1956 r. powołano przy prezydiach

⁵⁶ A. Pasko, *Sport wyczynowy w polityce państwa...*, s. 129.

⁵⁷ APŁ, PWRN i UW w Łodzi, sygn. 362, Protokół Nr IX posiedzenia prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej z dnia 13 lutego 1951 r., k. 57, Sprawozdania z działalności W.K.K.F. w 1950 r. na terenie województwa łódzkiego oraz główne zadania i wytyczne w 1951 r. W 1950 roku w 18 okręgowych związkach sportowych do PZPR należało 41%, ZMP – 9% członków, nadal 50% stanowili bezpartyjni.

⁵⁸ Archiwum Spółdzielczego Klubu Sportowego „Start” w Łodzi, Kronika Rady Okręgowej Z.S. „Start” w Łodzi.

⁵⁹ M. Mazur, *Ludowe Zespoły Sportowe w regionie łódzkim w latach 1946–2006*, Radomsko 2006, s. 17.

⁶⁰ L. Szymański, *Kultura fizyczna i turystyka...*, s. 48.

⁶¹ Dekret z dnia 18 stycznia 1956 r. o organizacji spraw kultury fizycznej, Dz.U, 1956, Nr 2, poz. 12.

⁶² Zarządzenie nr 190 Prezesa Rady Ministrów z dnia 10 lipca 1956 r. w sprawie zakresu działania oraz składu i trybu powoływania komitetów kultury fizycznej przy prezydiach rad narodowych, „Monitor Polski”, 1956, Nr 60, poz. 732; „Przegląd Sportowy” 1.02.1956, nr 14, s. 2, *Dekret Rady państwa z dnia 18 stycznia br. stwarza lepsze warunki rozwoju kultury fizycznej w Polsce.*

⁵² AAN, GKKF, sygn. 132/4, t. II, Uchwała Prezydium GKKF w sprawie pracy Sekcji Sportowych KKF, k. 23.

⁵³ *Ibid.*, sygn. 84/2, Sprawozdania pokontrolne WKKF (1950–51), k. 118, Sprawozdanie z kontroli całokształtu gospodarki Łódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej, przeprowadzonej w czasie 30.V–2.VI.51 r. przez inspektorów kontroli GKKF st. insp. Brzóska Tadeusza i insp. Nowickiego Stanisława; APŁ, Prezydium Rady Narodowej (PRN) w Łodzi, sygn. 797, Sprawy Biura Miejskiego Komitetu kultury Fizycznej 1951 rok, k. 4, Zagadnienia Kultury Fizycznej na terenie m. Łodzi; „Głos Robotniczy” 4.04.1951, nr 91, s. 4, *Reorganizacja WKKF.*

⁵⁴ APŁ, Zarząd Łódzki Związku Młodzieży Polskiej, Sekretariat, sygn. 116, Korespondencja, k. 79, Wykaz delegatów ZMP w Zrzeszeniach, Związkach i Klubach Sportowych w Łodzi.

⁵⁵ „Głos Robotniczy” 28.04.1951, nr 115, s. 4, *W trosce o nowe kadry*; „Przegląd Sportowy” 22.12.1951, nr 108, s. 4–5, *Łódź – miasto, Łódź – województwo.*

rad narodowych komitety kultury fizycznej dla województwa i m. Łodzi. Z początkiem września 1956 r. utworzono Wojewódzki Komitet Kultury Fizycznej (przewodniczący J. Okoński)⁶³, 4 września powołano Komitet Kultury Fizycznej m. Łodzi (przewodniczący Adam Torzewski)⁶⁴.

Rok 1956 rozpoczął okres zmian społeczno-ekonomicznych w Polsce. Zmiany październikowe ujawniły niezadowolenie ze stanu kultury fizycznej. Krytyka funkcjonowania struktur⁶⁵ wymusiła reakcje GKKF-u. W uchwale „w sprawie konieczności przyspieszenia procesów demokratyzacji ruchu sportowego i zwołania narad aktywu dla przedyskutowania i zaproponowania niezbędnych reform w strukturze sportu polskiego” zasygnalizowano potrzebę zmian. Postanowiono zwołać narady wojewódzkie i krajową⁶⁶. W województwie łódzkim zapowiedź przekształceń w ruchu sportowym oraz apel Włodzimierza Reczka (przewodniczącego GKKF) spotkały się z szybką reakcją. Postulaty reaktywacji okręgowych związków sportowych⁶⁷, powrotu do tradycyjnych nazwy i barw klubowych⁶⁸ były jednym z punktów obrad aktywu sportowego (7 grudnia 1956 r.). Zebrani wyłonili 8-osobowy zespół na ogólnopolską naradę. Delegatów zobligowano do przedstawienia po-

stulatów miejscowego środowiska sportowego w sprawie reorganizacji polskiego sportu.

Jednym z wniosków było utworzenie wspólnego Urzędu Kultury Fizycznej i związków sportowych dla m. Łodzi i województwa łódzkiego. Oponentami proponowanych zmian byli etatowi pracownicy WKKF w Łodzi, m.in. przewodniczący J. Okoński⁶⁹.

W styczniu 1957 r. władze komunistyczne były przygotowywane do krajowej narady aktywu sportowego. Przy KC i strukturach wojewódzkich PZPR powołano komisje sportu i turystyki. W Łodzi, Komisji ds. Sportu i Turystyki przewodniczył Józef Milanowski⁷⁰. Efektem ogólnopolskiej dyskusji aktywu sportowego⁷¹ były postulaty likwidacji zrzeszeń sportowych, społecznych sekcji przy komitetach kultury fizycznej i kół sportowych oraz reaktywacji związków i klubów z osobowością prawną.

Demokratyzacja ruchu sportowego umożliwiła klubom powrót do tradycyjnych nazw i barw. Do pracy społecznej wrócili działacze odsunięci po 1949 r. Proces reaktywacji dawnych struktur w Łodzi zainicjował 7 października 1957 r. Dziewiarski Klub Sportowy⁷². Pod koniec 1957 r. na terenie m. Łodzi działalność wznowiły 22 kluby sportowe, a w województwie – 54⁷³. Równolegle od-

⁶³ APŁ, PWRN i UW w Łodzi, sygn. 682, Protokół Nr XXXIII posiedzenia Prezydium WRN z dnia 28 sierpnia 1956 r., k. b., *Uchwała Nr XXXIII/342 Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi w sprawie powołania Wojewódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej w Łodzi*.

⁶⁴ AAN, GKKF, sygn. 118/12, Protokół Prezydium WKKF Łódź, k. brak, Protokół z pierwszego posiedzenia Komitetu Kultury Fizycznej odbytego w dniu 13.IX.56 r.

⁶⁵ Z. Wójcik, *op. cit.*, s. 37; „Przegląd Sportowy” 24.10.1956, nr 128, s. 1, *List otwarty w sprawie zwołania ogólnopolskiej narady aktywu sportowego*.

⁶⁶ „Przegląd Sportowy” 26.10.1956, nr 129, s. 1, *Po liście otwartym i uchwale Plenum GKKF w sprawie ogólnokrajowej narady Przegląd Sportowy rozmawia z przewodniczącym Włodzimierzem Reczkiem*.

⁶⁷ „Dziennik Łódzki” 16.11.1956, nr 274, s. 6, *Za powołaniem do życia związków okręgowych wypowiedzieli się wszyscy członkowie ŁKKF*.

⁶⁸ „Głos Robotniczy” 22.11.1956, nr 22, s. 4, *Jakie będzie nasze życie sportowe*.

⁶⁹ APŁ, Komitet Łódzki PZPR, sygn. 2564, Materiały turystyki i sportu (protokół narad aktywu, opinie o aktach prawnych, informator komitetu okręgowego Wyścigu Pokoju, k. 2, Protokół z narady aktywu sportowego m. Łodzi odbytej w dniu 7. XII.1956 r. w sali Prezydium Rady Narodowej; „Dziennik Łódzki” 8.12.1956, nr 294, s. 6, *Nad czym radził łódzki aktyw sportowy*; „Głos Robotniczy” 27.12.1956, nr 307, s. 4, *Czy jesteś za, czy przeciw połączeniu okręgowych związków sportowych?*

⁷⁰ „Dziennik Łódzki” 27.02.1957, nr 49, s. 6, *Przy KŁ PZPR powstała komisja do spraw sportu i turystyki*.

⁷¹ „Przegląd Sportowy” 24.02.1957, nr 27, s. 1, *Świat sportowy z napięciem oczekuje wyników krajowej narady*.

⁷² APŁ, PDRN Łódź Śródmieście, Wydział Spraw Wewnętrznych, sygn. 731, stowarzyszenia (statuty, powstanie, likwidacja, sprawozdania, korespondencja) 1957–1960, k. 224, *Statut Dziewiarskiego Klubu Sportowego w Łodzi*; „Dziennik Łódzki” 23.11.1956, nr 281, s. 6, *Z wizytą u przewodniczącego nowopowstałego DKS*.

⁷³ AAN, GKKF, sygn. 24, *Kultury w Polsce*

tworzono okręgowe związki sportowe. Żądaniom powołania wspólnych dla m. Łodzi i woj. łódzkiego⁷⁴ przeciwstawiali się działacze z terenu województwa⁷⁵. Proces reaktywacji okręgowych związków trwał do 1958 r.⁷⁶

Postulowana przez ogólnopolską naradę reaktywacji Towarzystwa Gimnastycznego (TG) „Sokół” była sprzeczna z planami PZPR. Pomimo żywiołowej reakcji środowisk o-

---

w roku 1957. Dane statystyczne. Pisma okólne, biuletyn informacyjny, notatki służbowe, sprawozdania zbiorcze. 1956–1958, k. 1, Biuletyn informacyjny. Kultura fizyczna w Polsce w roku 1957. Dane statystyczne. Tabela 1.

⁷⁴ *Ibid.*, sygn. 172/153, Protokoły z plenów i prezydium Woj. KKF, k. 166, Notatka służbowa dla dyrektora Departamentu Wszkolenia Sportowego w sprawie lustracji ŁKKF i WKKF w Łodzi, przeprowadzonej przez naczelnika Jerzego Romana i st. inspektora Eugeniusza Karpowa w dn. 22–24.I.57 r.

⁷⁵ AAN, Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki (GKKFiT), sygn. 3/314, Kontrola jednostek podległych i nadzorowanych. Okręgowe Związki Bokserskie Bydgoszcz, Katowice, Koszalin, Łódź, Olsztyn, Opole, Wrocław. Kontrole przeprowadzone przez GKKFiT w WKKFiT. Protokół, zalecenia pokontrolne, sprawozdania, wycinki prasowe, oświadczenia, wyjaśnienia. 1956–1961, k. b., Protokół z przeprowadzonej kontroli działalności Łódzkiego Okręgowego Związku Bokserskiego w dn. 26.VI.–2.VII.1958 r. i 9.VII.1958 r. przez st. insp. WKKF w Łodzi ob. Grabowską D., Panfila M., i Książka Zbigniewa; t. 172/153, Protokoły z plenów i prezydium Woj. KKF, k. 166, Notatka służbowa dla dyrektora Departamentu Wszkolenia Sportowego w sprawie lustracji ŁKKF i WKKF w Łodzi, przeprowadzonej przez naczelnika Jerzego Romana i st. inspektora Eugeniusza Karpowa w dn. 22–24.I.57 r.; „Express Ilustrowany” 4.01.1957, nr 3, s. 6, *Głosimy za wspólnym ŁOZB*; 7.01.1957, nr 5, s. 6. *Czy dojdzie do zjednoczenia?*; „Dziennik Łódzki” 6.02.1957, nr 31, s. 6, *Zgoda buduje, niezgoda rujnuje czyli o szermierzach województwa i Łodzi słów kilka*; „Głos Robotniczy” 26.02.1957, nr 49, s. 4, *Działacze nie mogą dojść do porozumienia, a szermierka czeka*; 14.03.1957, nr 63, s. 4, *Wstrząsy w łódzkiej szermierce*; 25.06.1957, nr 150, s. 4, *Łódzki Okręgowy Związek Szermierczy obejmuje kierownictwo i opiekę nad sportem szermierczym w Łodzi i województwie*.

⁷⁶ „Express Ilustrowany” 7.07.1957, nr 160, s. 6, *Dotychczasowe sekcje muszą utworzyć związki sportowe*.

kolich z Łodzi, Pabianic, Zgierza i Sieradza⁷⁷ zwyciężyła opcja zgłoszona przez władze partyjne. Powołano Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej (TKKF), organizację odpowiedzialną za masowe wychowanie fizyczne⁷⁸. W całym kraju komitety organizacyjne podjęły działania zmierzające do utworzenia struktur wojewódzkich TKKF. W Łodzi wyłoniono Zarząd Wojewódzki z prezesem Edmundem Łuczakiem⁷⁹. Tworzyli go także członkowie byłego TG „Sokół”, m.in. Antoni Lindner⁸⁰.

Przyjęta w 1958 r. ustawa o radach narodowych⁸¹ była podstawą uchwał Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi, powołujących Sekretariat WKKF i Komitet Turystyki. W skład Sekretariatu włączono Biuro WKKF i Sekretariat Wojewódzkiego Komitetu Turystyki. Jego pracami kierował przewodniczący WKKF w Łodzi J. Okoński przy pomocy dwóch zastępców: przewodniczącego Wojewódzkiego Komitetu ds. Turystyki oraz zastępcy przewodniczącego WKKF⁸².

---

⁷⁷ „Głos Robotniczy” 15.02.1957, nr 40, s. 4, *Reaktywować czy nie?*; „Dziennik Łódzki” 10–11.02.1957, nr 35, s. 8, *W Łodzi powstał komitet organizacyjny T.G. „Sokół”*; 23.02.1957, nr 46, s. 6, *Na apel „sokoła” setki starych działaczy deklarują chęć współpracy*.

⁷⁸ „Przeгляд Sportowy” 2.03.1957, nr 29, s. 1–2, *Słusznie ale nie konkretnie*.

⁷⁹ AAN, GKKF, sygn. 172/153 Protokoły z plenów i prezydium Woj. KKF 1957, k. 125, Protokół z posiedzenia Woj. Kom. Kult. Fiz. odbytego dnia 12.VII.57 r.; APŁ, Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej – Zarząd Wojewódzki w Łodzi, sygn. 41/17, Protokoły z posiedzenia Prezydium i posiedzeń plenarnych 1957–1967, k. 6, Protokół z Konferencji Wojewódzkie Założycieli Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej odbytej w dniu 29.VI. br. w sali Konferencyjnej Zarządu Wojewódzkiego Związku Samopomocy Chłopskiej przy ul. Narutowicza Nr 59 z następującym porządkiem obrad.

⁸⁰ 1957–1967 X lecie TKKF na Ziemi Łódzkiej, s. 4 (publikacja okolicznościowa z okazji 10-lecia TKKF).

⁸¹ Ustawa z dnia 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych, Dz.U., 1958, Nr 5, poz. 16.

⁸² APŁ, PWRN i UW, sygn. 772, Protokół Nr XXX posiedzenia Prezydium WRN z dnia 31.07.1958r., k. 217, Statut Sekretariatu Komitetu Kultury Fizycznej i Komitetu Turystyki Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi;

Powstała na terenie województwa łódzkiego struktura zarządzania kulturą fizyczną przetrwała do 1960 r.

Kolejna reorganizacja wiązała się z połączeniem spraw kultury fizycznej z turystyką. Utworzony Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki (GKKFiT)⁸³ był centralnym organem administracji państwowej odpowiedzialnym za oba zagadnienia. Terenowymi organami administracji państwowej w omawianych obszarach działania były komitety kultury fizycznej i turystyki przydyktów rad narodowych. Wojewódzki Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki (WKKFiT) pod przewodnictwem J. Okońskiego powstał z połączenia Sekretariatu Komitetu Kultury Fizycznej i Komitetu Turystyki⁸⁴. W Łodzi utworzono Łódzki Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki (ŁKKFiT) pod przewodnictwem Józefa Milanowskiego⁸⁵.

Powoływanie powiatowych struktur w województwie łódzkim poprzedzały narady

---

k. 216, Uchwała Nr XXX/240 z dnia 31 lipca 1958 r. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi w sprawie utworzenia Sekretariatu Komitetu Kultury Fizycznej i Komitetu Turystyki Prezydium WRN; k. 64, Uchwała Nr XXX/21 Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi z dnia 31 lipca 1958 r. w sprawach osobowych.

⁸³ Ustawa z dnia 17 lutego 1960 r. o organizacji spraw kultury fizycznej i turystyki, Dz.U., 1960, Nr 10, poz. 65; „Przegląd Sportowy” 18.02.1960, nr 26, s. 1, *Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki powołany do życia*.

⁸⁴ APŁ, PWRN i UW, sygn. 891, Protokół Nr 44 posiedzenia Prezydium WRN z dnia 31.XII.1960 r., k. 22, Uchwała Nr 427 Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi z dnia 31 grudnia 1960 roku w sprawie przekształcenia Sekretariatu Komitetu Kultury Fizycznej i Komitetu Turystyki w Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej oraz ustalenia wytycznych dotyczących zakresu działania i organizacji wewnętrznej Komitetów Kultury Fizycznej i Turystyki Prezydium Powiatowych (miejskich-miast stanowiących powiaty) Rad Narodowych.

⁸⁵ AAN, GKKFiT, sygn. 2/110, Łódzki Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki w Łodzi. Protokół posiedzeń plenum, uchwały, wnioski, 1959, 1961, k. b., Uchwała Nr 2/30/61 Prezydium Rady Narodowej m. Łodzi z dnia 17.I.1961 r.

szkoleniowe⁸⁶, na których wyznaczono terminy posiedzeń plenarnych (do 15 marca 1961 r.)⁸⁷ oraz harmonogramy prac organizacyjnych. Do maja 1961 r. w 19 z 21 komitetów odbyły się plenarne posiedzenia, jedynie w Wieruszowie i Łęczycy nie wprowadzono nowych struktur⁸⁸. Stan organizacyjny komitetów oraz ich etatowa obsada zostały poddane zmianom. W 1965 r. dwuosobowe stanowiska zredukowano do jednego pracownika na powiat (w Piotrkowie Trybunalskim zatrudnionych było 3, a po 1970 r. 2 pracowników etatowych). W 1962 r. w województwie łódzkim funkcjonowało 20 KKKFiT⁸⁹. W 1967 r. liczba powiatowych komitetów zmniejszyła się do 19⁹⁰.

Terenowe struktury funkcjonowały na podstawie kwartalnych planów pracy. Jednakże kontrole z 1961 r. wykazały szereg zaniedbań. Pracę statutową utrudniały złe warunki lokalowe, słaby kontakt z działaczami społecznymi oraz oddelegowywanie przez Rady Narodowe przewodniczących KKKFiT do akcji niezwiązanych z kulturą fizyczną (skup zboża, spis rolny). Negatywnie oceniano struktury w Rawie Mazowieckiej, Brzezinach, Sieradzu, Piotrkowie Trybunalskim

---

⁸⁶ *Ibid.*, sygn. 2/119, Wojewódzki Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki w Łodzi. Plany pracy, protokoły posiedzeń prezydium i plenum, informacje, referaty. 1961, k. b., Sprawozdanie z pierwszych plenarnych posiedzeń Powiatowych i Miejskich Komitetów Kultury Fizycznej i Turystyki odbytych na terenie woj. łódzkiego.

⁸⁷ *Ibid.*, k. b., Terminarz plenarnych posiedzeń Powiatowych/Miejskich Komitetów Kultury Fizycznej i Turystyki w województwie łódzkim.

⁸⁸ *Ibid.*, k. b., Protokół z posiedzenia prezydium WKKFiT odbytego dnia 28.IV.1961 r., pkt. 2, Informacja o powołaniu Powiatowych i Miejskich Komitetów Kultury Fizycznej i Turystyki.

⁸⁹ *Ibid.*, sygn. 2/123, Wojewódzki Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki w Łodzi. Plany pracy, protokoły posiedzeń prezydium i plenum materiały informacyjne 1965, k. b., Materiał na Prezydium WKKFiT w dn. 28.X.1965. Działalność P/M/KKKFiT na terenie woj. łódzkiego.

⁹⁰ *Ibid.*, sygn. 2/12, Kontrole skipowe przeprowadzone w wojewódzkich komitetach kultury fizycznej i turystyki przez zespół pracowników GKKFiT. Sprawozdania z zespołów kontroli 1962–1967, k. b., Sprawozdanie z inspekcji W.K.K.F. i T. w Łodzi przeprowadzonej w dniach 16–18.V. 1967 r. przez sekcję GKKFiT.

oraz w Łodzi (powiat), „dość dobrze” wiązywano się z obowiązków w Wieruszowie, Radomsku, Zduńskiej Woli, Pabianicach i Kutnie.

W kolejnych latach ocena działalności komitetów poprawiła się (Pabianice, Piotrków Trybunalski, Zduńska Wola, Radomsko, Zgierz, Kutno i Łowicz). Skład terenowych ogniw w 1963 r. uznano za prawidłowy, niezadawalająca okazała się liczba przedstawicieli turystyki oraz innych wydziałów rad narodowych. Dużym mankamentem pracy powiatowych struktur była cykliczność posiedzeń. Tylko w Pabianicach, Wieruszowie, Pąjęcznie i Łęczycy zachowywano procedury. W Łasku, Poddębicach, Sieradzu i Bełchatowie zwołanie raz w roku posiedzenia powiatowego komitetu nastęrczało dużych trudności⁹¹.

Modyfikacji ulegały także struktury Łódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki. W 1962 r. J. Milanowskiego na stanowisku przewodniczącego zastąpił Waclaw Zatke⁹². W 1970 r. zlikwidowano dotychczasowe oddziały (organizacyjny i ekonomiczno-finansowy), w zamian stworzono zespół finansowo-ekonomiczny. Stanowiska ds. wychowania fizycznego i sportu oraz urządzeń sportowych i turystycznych przemianowane zostały na zespoły. Na podstawie znowelizowanego statutu utworzono trzy kilkuosobowe zespoły oraz jednoosobowe stanowisko nadzorowane przez przewodniczącego i jego zastępców⁹³.

Działalność terenowych struktur miały wspomóc społeczne gromadzkie komitety kultury fizycznej i turystyki (SGKKFiT). Pierwszy z nich utworzono 2 lutego 1963 r. w dziel-

nicy Bałuty⁹⁴, następne w pozostałych dzielnicach Łodzi⁹⁵.

Na terenie województwa łódzkiego proces tworzenia społecznych komitetów kultury fizycznej i turystyki inicjowała uchwała Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej z dnia 20 marca 1964 r.⁹⁶ Zainteresowanie akcją było znikome. W 1965 r. w 13 powiatach powołano 27 Społecznych Gromadzkich Komitetów Kultury Fizycznej i Turystyki (SGKKFiT)⁹⁷. Główną przyczyną niepowodzeń był brak „łączności z terenem”⁹⁸. W latach 1966–1970 liczba SGKKFiT wzrosła z 36 do 135, większość powstała w 1970 r.⁹⁹. Gromadzkie organizacje składały się wyłącznie z aktywu społecznego¹⁰⁰.

Koncepcją społecznych komitetów zakładała, że staną się one koordynatorami kul-

⁹⁴ „Express Ilustrowany” 4.02.1963, nr 29, s. 4, *Bałuty daty przykład*.

⁹⁵ *Ibid.*, 12.04.1963, nr 87, s. 4, *We wszystkich dzielnicach Łodzi działają już Społeczne Komitety Kultury Fizycznej i Turystyki*.

⁹⁶ APE, PWRN i UW, sygn. 42, Protokół XV sesji Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi, 19–20.03.1964, k. 262, pkt. 2/3 spowodować powstanie Społecznych Komitetów Kultury Fizycznej i Turystyki w gromadach i osiedlach oraz małych miasteczkach.

⁹⁷ AAN, GKFiT, sygn. 2/123, Wojewódzki Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki w Łodzi. Plany pracy, protokoły posiedzeń prezydium i plenum, materiały informacyjne. 1965, k. b., Sprawozdanie z wykonania Uchwały Nr 67/64 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi z dnia 20 marzec 1964 r. w sprawie rozwoju i upowszechniania sportu, wychowania fizycznego i turystyki w województwie łódzkim.

⁹⁸ APE, PWRN i UW, sygn. 3736, Protokoły posiedzeń Komitetu (jego Prezydium oraz przewodniczących komitetu powiatowych i miejskich) 1965, k. 61, Protokół z narady Przewodniczących P/M/KKFiT z dn. 26.II.1965 r.

⁹⁹ APE, Komitet Wojewódzki (KW) PZPR w Łodzi, sygn. 59, Zadania w dziedzinie dalszego rozwoju wychowania fizycznego i sportu w województwie łódzkim, s. 34; PWRN i UW, sygn. 3739, Materiały na Plenum WKKF i T. Łódź 9.02.1971. Osiągnięcia w zakresie kultury fizycznej na terenie województwa łódzkiego w latach 1966–70 oraz zadania na najbliższe lata.

¹⁰⁰ APE, KW PZPR w Łodzi, sygn. 1523, Materiały i uchwały Plenum KW PZPR w Łodzi w dziedzinie wychowania fizycznego i sportu w województwie łódzkim. 1970, s. 19.

⁹¹ *Ibid.*, sygn. 2/121, Wojewódzki Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki w Łodzi. Plany pracy, protokoły posiedzeń prezydium, referat, informacja 1961.1963, k. b. Protokół z posiedzenia P/M/KKFiT w dniu 18. II. 63 r.

⁹² „Przegląd Sportowy” 20.01.1962, nr 11, s. 3, *Waclaw Zatke przewodniczącym ŁKKFiT*.

⁹³ APE, Prezydium Rady Narodowej m. Łodzi (PRNm.Ł), sygn. 256, Protokoły posiedzeń Komisji Kultury Fizycznej i Turystyki Rady Narodowej m. Łodzi (1970), k. 163, Notatka z posiedzenia Prezydium Komisji Kultury Fizycznej i Turystyki w Łodzi odbytego w dniu 20 grudnia 1970 r.; k.167, Statut Łódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki.

tury fizycznej w środowisku lokalnym. Nie wszędzie osiągnięto zaplanowany efekt. W Łodzi na „niewydolność organizacyjną” społecznych komitetów zwrócił uwagę Włodzisław Reczek (przewodniczący GKKFiT)¹⁰¹. W konsekwencji społeczne komitety przemianowano na „urzędowe”, pod nazwą Dzielnicowe Komitety Kultury Fizycznej i Turystyki (DKKFiT)¹⁰². Proces ten zainicjowano w 1970 r., powołując DKKFiT Łódź Polesie¹⁰³. Podobne utworzono w dzielnicach Górna (1971 r.)¹⁰⁴ i Widzew (1973 r.)¹⁰⁵.

Powstała w latach 60. XX w. struktura organizacyjna uwzględniała funkcjonowanie komitetów kultury fizycznej i turystyki na wszystkich szczeblach administracji państwowej. Utworzone struktury z modyfikacjami przetrwały kilkanaście lat. W 1970 r. dopuszczano tworzenie komitetów kultury fizycznej i turystyki w miastach niebędących powiatowymi (liczących powyżej 20 tys. mieszkańców)¹⁰⁶.

W owym czasie w łódzkim środowisku sportowym powróciło pytanie: razem czy oddzielnie? Za połączeniem struktur województwa łódzkiego i m. Łodzi przemawiały

względy ekonomiczne¹⁰⁷. Łącząc w 1973 r. ŁKKFiT z WKKFiT, powołano Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki dla m. Łodzi i woj. łódzkiego¹⁰⁸, podległy Prezydium Rady Narodowej m. Łodzi. Funkcję przewodniczącą objął Lucjan Bryszewski¹⁰⁹. Dopuszczenie powoływania wspólnych wydziałów dla woj. łódzkiego i m. Łodzi podległych Prezydentowi Miasta było podstawą utworzenia Wydziału Kultury Fizycznej i Turystyki dla obu tych jednostek administracyjnych¹¹⁰.

Dokonana po 1970 r. krytyka poziomu kultury fizycznej doczekała się działań naprawczych w uchwałach BP PZPR i Rady Ministrów, które były fundamentem powołania instytucji kierującej sportem wyczynowym – Polskiej Federacji Sportu (PFS)¹¹¹. Utworzone na terenie kraju Wojewódzkie Federacje Sportu (WFS) przejęły większość zadań WKKF w dziedzinie sportu wyczynowego, skupiały kluby i okręgowe związki sportowe jako tzw. sekcje sportowe¹¹². Realizując wytyczne GKKFiT, w 1973 r., w Łodzi powołano Wojewódzką Federację Sportu¹¹³. Działalnością nowo powstałej organizacji kierował Wojciech Skupieński¹¹⁴.

¹⁰¹ AAN, GKKFiT, sygn. 2/124, Wojewódzki Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki w Łodzi. Plan pracy, protokół posiedzeń prezydium, uchwały, referat. 1966, k. b., Pismo do Przewodniczącego prezydium Rady Narodowej Miasta Łodzi Obywatela Edwarda Kazimierczaka.

¹⁰² „Express Ilustrowany” 26.01.1966, nr 21, s. 4, *W trosce o dalszy rozwój łódzkiego sportu i turystyki*.

¹⁰³ APŁ, PRNm.Ł, sygn. 259, Protokoły posiedzeń Komisji Kultury Fizycznej i Turystyki Rady Narodowej m. Łodzi (1973), k. 138, Informacja dotycząca aktualnego stanu organizacyjnego i działalności DKKFiT Łódź-Polesie; „Dziennik Łódzki” 9.04.1971, nr 84, s. 2, *Potrzebne dzielnicowe komitety kultury fizycznej*.

¹⁰⁴ *Ibid.*, sygn. 259, Protokoły posiedzeń Komisji Kultury Fizycznej i Turystyki Rady Narodowej m. Łodzi (1973), k. 136, Działalność Dzielnicowego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki Łódź-Górna.

¹⁰⁵ *Ibid.*, k. 149 Informacja o działalności Dzielnicowego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki Łódź-Widzew.

¹⁰⁶ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 marca 1970 r. w sprawie zasad tworzenia wydziałów przez prezydium rad narodowych, Dz.U., 1970, Nr 7, poz. 56.

¹⁰⁷ „Przegląd Sportowy” 4.03.1971, nr 26, s. 4, *Dylemat miasta i województwa*; „Express Ilustrowany” 8.09.1970, nr 210, s. 4, *Pilna potrzeba sportowa współpraca Łodzi i województwa łódzkiego*.

¹⁰⁸ Uchwała Prezydium Rady Narodowej m. Łodzi i Prezydium Wojewódzkiej Rady narodowej w Łodzi z dnia 25 maja 1973 roku w sprawie wspólnych wydziałów, *Dziennik Urzędowy Rady Narodowej m. Łodzi (RNm.Ł)*, 15.08.1973, nr 11, poz. 65.

¹⁰⁹ „Dziennik Łódzki” 12.07.1973, nr 164, s. 2, *Wspólny KKKFiT dla Łodzi i województwa*.

¹¹⁰ Zarządzenie Nr 24 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 30 kwietnia 1974 r. w sprawie statutu organizacyjnego Urzędu Miasta Łodzi, *Dziennik Urzędowy RNm.Ł*, 24.07.1974, nr 8, poz. 37.

¹¹¹ L. Szymański, *Kultura fizyczna i turystyka...*, s. 143, 169.

¹¹² A. Nowakowski, *op. cit.*, s. 110.

¹¹³ Archiwum Zakładowe Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi (AZUWŁ), Urząd Miasta Łodzi (UMŁ), Wydział Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki (WKFSiT), sygn. 188/25, Wojewódzka Federacja Sportu w Łodzi za okres 1973–1991 rok, k. 15, Deklaracja założycielska.

¹¹⁴ *Ibid.*, k. 17, Zarząd Wojewódzkiej Federacji Sportu w Łodzi.

Reforma administracji terenowej oraz nowy podział terytorialny kraju¹¹⁵ w 1975 r. wymusiły zmiany w strukturze organów zarządzających kulturą fizyczną w Polsce. Wydziały kultury fizycznej i turystyki tworzone w urzędach wojewódzkich oraz urzędach miast powyżej 150 tys. mieszkańców¹¹⁶. Powołany w 1975 r. Wydział Kultury Fizycznej i Turystyki (WKFiT) był wspólny dla m. Łodzi i województwa miejskiego łódzkiego¹¹⁷. Przy Wydziale utworzono Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki¹¹⁸ – zespół konsultacyjno-doradczy, któremu przewodniczył Henryk Grenda (dyrektor WKFiT)¹¹⁹.

Reforma administracji terenowej wymusiła także reorganizację struktur organizacyjnych sportu kwalifikowanego. Do 1977 r. WFS w Łodzi obejmowała działaniem tereny województw: miejskiego łódzkiego, piotrkowskiego, sieradzkiego i skierniewickiego¹²⁰.

W okresie przygotowań do pierwszych igrzysk olimpijskich w kraju socjalistycznym (Moskwa, 1980 r.) przeprowadzono reorganizację struktur zarządzających kulturą fizyczną i turystyką. W 1978 r. powołano Główny Komitet Kultury Fizycznej i Sportu (GKKFiS)¹²¹ i Główny Komitet Turystyki

(GKT)¹²² oraz zlikwidowano Polską Federację Sportu. Adekwatnie do zmian na szczeblu centralnym w 1979 r. w Łodzi utworzono Wydział Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki (WKFSiT). W Łodzi nie zlikwidowano WFS. Do końca omawianego okresu (1990 r.), pomimo dwukrotnej reorganizacji centralnych struktur zarządzających sprawami kultury fizycznej i turystyki, nie zmieniła się nazwa Wydziału Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki, jak również jego dyrektor H. Grenda¹²³.

Reorganizację w 1985 r. poprzedziła ustawa o kulturze fizycznej. Regulowała ona obszar i formy uczestnictwa w kulturze fizycznej oraz problemy wychowania fizycznego, sportu, rekreacji i rehabilitacji ruchowej. Tak jak poprzednie, podtrzymywała monopol państwa w zakresie omawianej problematyki¹²⁴. Warto zauważyć, że w tym czasie powrócono również do jednego komitetu ds. kultury fizycznej i turystyki, jakim był GKKFiT¹²⁵. Celem reorganizacji było przeciwdziałanie regresowi w sporcie oraz propagowanie turystyki podupadłej w następstwie wprowadzonego stanu wojennego. Jednak powstały system zarządzania nie spełnił oczekiwań władz partyjnych¹²⁶, dlatego dwa lata po utworzeniu GKKFiT przeprowadzono kolejną reorganizację. W 1987 r. powołano Komitet do Spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej, łączący sprawy młodzieży, kultury fizycznej oraz wypoczynku. Połączenie

Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu, Dz.U., 1978, Nr 14, poz. 59.

¹²² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 sierpnia 1978 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Głównego Komitetu Turystyki, Dz.U., 1978, Nr 20, poz. 88.

¹²³ APŁ, RNmŁ, sygn. 480, Komisja Zdrowia i Kultury Fizycznej Rady Narodowej Miasta Łodzi – protokoły posiedzeń 14 IX – 14 XII 1989 r., k. 53, Protokół Nr 13/XI/89 z posiedzenia Komisji Zdrowia i Kultury Fizycznej Rady Narodowej Miasta Łodzi, odbytego w dniu 16 listopada 1989 r. w Urzędzie Miasta Łodzi przy ul. Piotrkowskiej 104.

¹²⁴ E. Małolepszy, *op. cit.*, s. 95.

¹²⁵ Ustawa z dnia 12 listopada 1985 r. o zmianach w organizacji oraz zakresie działania niektórych naczelnych i centralnych organów administracji państwowej, Dz.U., 1985, Nr 50, poz. 262.

¹²⁶ A. Pasko, *Zmiany w zarządzaniu sportem...*, s. 116.

¹¹⁵ Ustawa z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych, Dz.U., 1975, Nr 16, poz. 91.

¹¹⁶ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 maja 1975 r. w sprawie zasad organizacji urzędów terenowych organów administracji państwowej, Dz.U., 1975, Nr 17, poz. 93.

¹¹⁷ Zarządzenie Nr 16/75 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 6 czerwca 1975 roku w sprawie organizacji wydziałów Urzędu Miasta Łodzi, Dziennik Urzędowy Rady Narodowej m. Łodzi, 3.07.1975, nr 5, poz. 22.

¹¹⁸ AZUW, Urząd Miasta Łodzi, sygn. 409/23, Decyzje Prezydenta Miasta Łodzi rok 1975, k. 160, Statut Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki dla województwa miejskiego łódzkiego.

¹¹⁹ *Ibid.*, sygn. 409/23, Decyzje Prezydenta Miasta Łodzi rok 1975, k. 159, Decyzja Nr 211/75 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 6 grudnia 1975 r. w sprawie powołania Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki dla województwa miejskiego łódzkiego; „Express Ilustrowany” 2.07.1975, nr 145, s. 7, *Sportowe nominacje*.

¹²⁰ J. Jaroszewski, M. Łuczak, *Działalność Wojewódzkiej Federacji Sportu...*, s. 180.

¹²¹ Ustawa z dnia 26 maja 1978 r. o utworzeniu

zagadnień kultury fizycznej z potrzebami młodzieży miało służyć zaktywizowaniu młodego pokolenia¹²⁷.

Przeprowadzone zmiany organizacyjne centralnych organów zarządzających kulturą fizyczną w latach 80. XX w. nie poprawiły sytuacji w omawianym obszarze. Przeciwnie, częste reorganizacje paraliżowały działalność urzędów oraz wprowadzały niepokój wśród personelu etatowego.

Podsumowując, należy stwierdzić, że do 1990 r. kultura fizyczna znajdowała się pod ścisłą kontrolą aparatu partyjno-państwowego. Walka o utrwalenie zdobytej władzy przez komunistów spowodowała w pierwszych latach powojennych wykorzystanie przedwojennego modelu zarządzania państwem. Podobnie uczyniono w kwestii kierowania sprawami wychowania fizycznego i sportu.

Od reaktywowania w 1946 r. PUWFiPW do roku 1990 władze państwowe siedmiokrotnie dokonywały zmian w zarządzaniu kulturą fizyczną w Polsce. Łącząc tę problematykę z przysposobieniem wojskowym, turystyką oraz ogólnie ujętymi sprawami młodzieży, powoływano centralne urzędy z ich terenowymi oddziałami. Brak wystarczających środków finansowych uniemożliwiał rzeczywiste zmiany, powodował, że działania inspirowane przesłankami politycznymi miały charakter wyłącznie propagandowy, służący komunistycznym rządóm, ale ich skutki czasami przynosiły efekt odwrotny od zamierzonego.

Początkowo tworzone struktury umożliwiający zarządzanie łódzką kulturą fizyczną były adekwatne do funkcjonujących na szczeblu centralnym. Po 1949 r., dążąc do wprowadzenia radzieckiego systemu, odrzucono rodzime tradycje sportowe. Organizacje uznane za wrogie komunistóm zdelegalizowano. Wśród przedwojennych działaczy nasilono czystki, usuwając ich z klubów i związków sportowych. Nowych bezskutecznie poszukiwano wśród aktywistów Związku Młodzieży Polskiej.

Powstanie Łódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej (1951 r.) przypieczętowało rozdzie-

lenie spraw kultury fizycznej woj. łódzkiego (WKKFiT) i m. Łodzi (ŁKKFiT). Ponowne utworzenie jednego KKKFiT dla tych jednostek administracyjnych nastąpiło w 1973 r. Wcześniejsze próby były blokowane przez etatowych urzędników WKKFiT. Rozłam na szczeblu wojewódzkim powodował antagonizowanie lokalnego środowiska sportowego. Powstanie ŁKKF obok WKKF doprowadziło do rozłamów wśród dotychczasowych działaczy Okręgowych Związków Sportowych: w jednej dyscyplinie funkcjonowały dwa związki, oddzielny dla m. Łodzi i województwa. Brak dostatecznej liczby zaangażowanych etatowych pracowników oraz społecznych działaczy utrudniał wywiązywanie się z powierzonych zadań.

Kolejne zmiany sankcjonowały funkcjonowanie jednego organu zarządzającego kulturą fizyczną na terenie województwa łódzkiego. W konsekwencji reformy administracyjnej (1975 r.) przy Urzędzie Miasta Łodzi utworzono wspólny dla Łodzi i województwa miejskiego Wydział Kultury Fizycznej i Turystyki. Powołany przy nim Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki zdegradowano do funkcji konsultacyjno-doradczej.

Ostatnią zmianą struktur zarządzających kulturą fizyczną na terenie województwa łódzkiego było powołanie w 1979 r. Wydziału Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki, który mimo dwukrotnej reorganizacji na szczeblu centralnym przetrwał do 1990 r.

BIBLIOGRAFIA

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

- Archiwum Akt Nowych w Warszawie
- Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego
- Główny Komitet Kultury Fizycznej
- Główny Urząd Kultury Fizycznej
- Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki
- Archiwum Państwowe w Łodzi
- Komitet Łódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
- Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Łodzi
- Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Łodzi 1945–1950
- Prezydium Dzielnicowej Rady Narodowej Łódź – Śródmieście

¹²⁷ *Id.*, *Sport wyczynowy w polityce państwa...*, s. 407.

- Prezydium Rady Narodowej m. Łodzi
Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej
i Urząd Wojewódzki
Rada Narodowa m. Łodzi
Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej –
Zarząd Wojewódzki w Łodzi
Urząd Wojewódzki Łódzki
Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w
Łodzi. 1936–1939, 1945–1957
Zarząd Łódzki Związku Młodzieży Polskiej
Archiwum Spółdzielczego Klubu Sportowego
„Start” w Łodzi
Kronika Rady Okręgowej Z.S. „Start” w Łodzi
Archiwum Zakładowe Urzędu Wojewódzkiego
w Łodzi
Urząd Miasta Łodzi, Wydział Kultury Fizycznej,
Sportu i Turystyki
Instytut Pamięci Narodowej w Łodzi
IPN Ld PF10/725, Wojewódzki Urząd Spraw
Wewnętrznych w Łodzi
- II. Źródła drukowane
Dziennik Urzędowy Rady Narodowej m. Łodzi,
1973, 1974, 1975
Dziennik Ustaw, 1956, 1958, 1960, 1970, 1975,
1978, 1985, 1990
Monitor Polski, 1956
1957–1967 X lecie TKKF na Ziemi Łódzkiej, Łódź
1967.
75 lat Pabianickiego Towarzystwa Cyklistów 1906–
1981, Pabianice 1981.
- III. Prasa
„Dziennik Łódzki”, 1945–1950, 1956–1957, 1961,
1971, 1973
„Express Ilustrowany”, 1948, 1950–1951, 1957,
1963, 1966, 1970, 1975
„Głos Robotniczy”, 1946, 1948–1951, 1956–1957
„Kurier Popularny”, 1947
„Przegląd Sportowy”, 1949–1951, 1956, 1957,
1960, 1962, 1971
- B. Literatura
Bakota D., *Sport w województwie częstochowskim
w latach 1975–1998*, Częstochowa 2013.
Bogusz A., *Sport łódzki po II wojnie światowej i jego
rola w odbudowie sportu polskiego w latach
1945–1948*, [w:] L. Szymański, Z. Schwarzer
(red.), *Z najnowszej historii kultury fizycznej
w Polsce*, tom II, Wrocław 1996, 307–317.
Friszke A., *Polska. Losy państwa i narodu 1939–
1989*, Warszawa 2003.
Golanko R., *Kultura fizyczna w województwie
bialskopodlaskim w latach 1975–1995*, praca
doktorska, AWF, Poznań 1998.
Jaroszewski J., *Kierowanie sportem w Łodzi w
latach 1945–1948 w świetle relacji „Dzienni-*
ka Łódzkiego”, [w:] J. Kwieciński, M. Tom-
czak (red.), *Wybrane zagadnienia kultury fi-
zycznej – aktualny stan badań*, Konin 2012,
185–211.
Jaroszewski J., *Kultura fizyczna na Ziemi Kaliskiej
w latach 1945–1998*, Konin 2012.
Jaroszewski J., Łuczak M., *Działalność Wojewódz-
kiej Federacji Sportu w Łodzi w latach 1973–
1990*, [w:] J. Kosiewicz, E. Małolepszy, T. Droz-
dek-Małolepsza (red.), *Z dziejów wychowania
fizycznego, sportu i turystyki w Polsce i w Eu-
ropie*, Gorzów Wlkp. 2016, 177–190.
Jaroszewski J., Łuczak M., *Kultura fizyczna w pro-
gramach Łódzkiego Oddziału Związku Mł-
dzieży Chrześcijańskiej w latach 1920–2002*,
„Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza
w Częstochowie. Kultura Fizyczna”, 2014,
13(2), 95–114.
Jaroszewski J., Łuczak M., *The Management of
Physical Culture in Łódź in 1945–1949*. „Pra-
ce Naukowe Akademii im. Jana Długosza w
Częstochowie. Kultura Fizyczna”, 2016, 15(3),
25–40.
Jurek T., Woltmann B., *Kultura fizyczna w woje-
wództwie zielonogórskim 1950–1989*, Zielo-
na Góra 1990.
Małolepszy E., *Z dziejów organizacji i zarządza-
nia kulturą fizyczną w Polsce w latach 1918–
1998*, „Prace Naukowe Wyższej Szkoły Peda-
gogicznej w Częstochowie. Kultura Fizyczna”,
2001, 4, 87–100.
Mazur M., *Ludowe Zespoły Sportowe w regionie
łódzkim w latach 1946–2006*, Radomsko 2006.
Nowakowski A., *Zarządzanie kulturą fizyczną w
Polsce w latach 1944–2005*, Rzeszów 2005.
Pasko A., *Sport wyczynowy w polityce państwa
1944–1989*, Kraków 2012.
Pasko A., *Zmiany w zarządzaniu sportem w Polsce
w latach osiemdziesiątych XX wieku*, „Prace
Naukowe Akademii im. Jana Długosza w
Częstochowie. Kultura Fizyczna”, 2011, 10,
109–126.
Szymański L., *Kultura fizyczna i turystyka w po-
lityce Polski Ludowej 1944–1989*, „Studia i Mo-
nografie AWF we Wrocławiu”, 2004, 72.
Szymański L., *Ze studiów nad modelem kultury
fizycznej w Polsce Ludowej 1944–1980*, „Stu-
dia i Monografie AWF we Wrocławiu”, 1996,
49.
Warchoń K., *Kultura fizyczna w województwie prze-
myskim w latach 1975–1998*, praca doktorska,
AWF, Warszawa 2000.
Wójcik Z., *Turystyka, rekreacja i sport w Lidz-
barku Warmińskim w czasach Polski Ludowej*,
Lidzbark Warmiński 2014.
Wrona J., *System polityczny w Polsce w latach
1944–1948*, „Pamięć i Sprawiedliwość”, 2005,
4/2(8), 51–70.

Abstract

Changes in physical culture management in the Łódź province in years 1945–1990

In years 1945–1990, the physical culture management system in Poland was changed seven times. Insufficient financial resources made the changes rather of propaganda character, sometimes resulting in a reverse effect. Reconstructing the changes in the organization and management of physical culture in Poland after World War II is a continuous process. Although many general studies have been published, the state of research with detailed regional coverage is still unsatisfactory. Information included in the files of central and regional archives, supported by local press, has become the basis for the presentation of a fraction of physical culture history in the Łódź region. Owing to the material, it was possible to view the organization and management of sport, physical education, and tourism in the Łódź province in years 1945–1990.

Key words: management, reorganization, physical culture, the Łódź province

Praca wpłynęła do Redakcji: 24.10.2017

Po recenzji: 28.11.2017

Zaakceptowano do druku: 03.12.2017

Adres do korespondencji:

Julian Jaroszewski

Katedra Wychowania Fizycznego i Fizjoterapii

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa

ul. Przyjaźni 1

62-510 Konin

e-mail: julius100@wp.pl

Jak cytować:

Jaroszewski, J., Wójcik, Z. (2017). Zmiany w zarządzaniu kulturą fizyczną w województwie łódzkim w latach 1945–1990. *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 59, 82–97.